

EEN DYNAMISCHE, MAATSCHAPPELIJKE ROL VOOR MUSEA

Catrina met haar modieuze hoed vol pluimen is uitgegroeid tot het symbool van *Día de los Muertos*. Catrina betekent elegant. Haar creator, de Mexicaanse illustrator José Guadalupe Posada, ontwierp haar als een satirische allusie die ons eraan herinnert dat wie we ook zijn en hoe we er ook uitzien, we allemaal eindigen als een skelet.

© ANS BRYNS 2017 © MAS

Het Feest van de Doden vieren in het MAS, de finesse van het bereiden van ambachtelijke jenevers verwerven in het Hasseltse Jenevermuseum of deelnemen aan een museum-experiment rond Bourgondisch Zwart in het Museum Hof van Busleyden. Musea verbinden steeds vaker het verleden met het heden en de toekomst. Ze evolueren naar ontmoetingsplaatsen waar ruimte is voor participatie en dialoog. Musea in Europa experimenteren volop met de vraag wat ze kunnen doen en betekenen rond het borgen van immaterieel erfgoed. De samenwerking met de erfgoedbeoefenaars stelt hen hierbij voor nieuwe uitdagingen, maar de praktijk wijst uit dat elkaar vinden in dit verhaal niet alleen mogelijk is maar, bovenal verrijkend werkt.

FEEST VAN DE DODEN Vlaanderen kent tal van inspirerende cases. In deze bijdrage zoomen we in op het jaarlijkse volksfeest *Día de los Muertos* dat al acht jaar ingeburgerd is in de werking van het Antwerpse MAS | Museum aan de Stroom. De initiatiefnemers van MAP | Mestizo Art Platform vonden inspiratie in het Mexicaanse herdenkingsfeest voor de doden. Op *Día de los Muertos* keren de doden terug naar hun naasten op aarde die hen warm verwelkomen. De kerkhoven veranderen in heerlijk geurende bloemenzeeën, sfeervol verlicht met kaarsen. Thuis bouwt de familie een altaar met foto's en voorwerpen die de overledene toebehoorden of zouden plezieren. Aangevuld met symbolen als schedels in suiker en versieringen in papier-maché vormt

Het Altaar van Antwerpen is een installatie waaraan kunstenaars en bezoekers elk jaar een nieuwe laag toevoegen. Patricia Lopez, een kunstenares met Mexicaanse roots, legde de basislaag die erg Mexicaans oogt met elementen als Catrina's, kleurrijke schedels en papier-maché.

© ANS BRYNS 2017 © MAS

het altaar een kleurrijk eerbetoon. Wierrook en kaarsen, zijn of haar favoriete muziek en eten helpen de overledene om de weg naar huis te vinden. Het Feest van de Doden wint aan populariteit in de wereld nu meer commerciële initiatieven het oppikken als thema voor een film, een parade of een happening. "Een traditie die niet leeft, blijft niet eeuwig interessant," verduidelijkt Gerardo Salinas, stadsdramaturg bij de Brusselse KVS en inspirator achter MAP. "Zolang mensen met een traditie aan de slag gaan, blijft ze gekend en levend waardoor ze impact kan hebben op relaties, op het leven van mensen en op het ontstaan van nieuwe betekenissen. Verandering brengt rijkdom met zich mee en kan antwoorden bieden op levensvragen, in dit geval over hoe we omgaan met dood en verlies."

"We waren meteen enthousiast om samen te werken," vertelt Tammy Wille, publieksmedewerker van het MAS. "Wij bevinden ons op het kruispunt van een bruisend, divers stadsleven en een uitgebreide MAS-collectie. Het Feest van de Doden leeft in de stad, voornamelijk bij de Latijns-Amerikaanse gemeenschap en maakt zo deel uit van ons cultureel stadserfgoed. Het feest heeft ook een link met onze tentoonstelling rond de precolumbiaanse kunstcollectie van Paul en Dora Janssen-Arts. Het idee van MAP sloot dus nauw aan bij waar wij als MAS voor staan. Daarbij dachten we ook dat het feest een nieuw publiek naar het MAS kon toe leiden."

ALTAAR VAN ANTWERPEN Voor *Día de los Muertos* creëerde MAP het *Altaar van Antwerpen*, een installatie die gewijd is aan alle burgers van de stad. "Het is een creatie van de nieuwe stedelijke gemeenschap die ontstaan is uit een smeltkroes van culturen en invloeden," legt Gerardo Salinas uit. "Als Antwerpenaar heb ik het gevoel dat wij nood hebben aan instrumenten om elkaar te vinden. Het *Altaar van Antwerpen* is zo'n tool, het is een plaats waar we samen als

Bij de schminkstand schuiven kinderen aan voor een 'Sugar Skull' maquillage.

© ANS BRYIS 2017 © MAS

burgers van de stad reflecteren over wat verlies voor ons betekent. Verlies kan gaan om een dierbare persoon maar ook om een stukje van jezelf dat je bent kwijtgeraakt. Door bijvoorbeeld een herinnering die je terug wil oproepen op de achterkant van je foto te schrijven, deel je jouw verhaal met anderen. Al deze verhalen voegen we toe aan het altaar. Zo komt er elk jaar een laag bij, wat de installatie een eclectisch karakter geeft. De vele lagen, doorheen de jaren aangebracht door kunstenaars uit verschillende culturen en disciplines met participatie van de vele bezoekers, staan symbool voor de veranderende en gelaagde samenleving in de stad. "We trekken het evenement breed open," vult Tammy Wille aan. "Belangrijk om te vermelden is dat de Mexicaanse ambassade ook een altaar neerzet in de ruimte. Zij nemen het curatorschap op van een Mexicaans dodenaltaar dat de oorspronkelijke traditie respecteert. Langs deze weg krijgen

de bezoekers meer inzicht in het immaterieel erfgoed waardoor we ons laten inspireren. Daarnaast organiseren we workshops, kinderaanimatorie en lokken we bezoekers naar de tentoonstelling over precolumbiaanse kunst met een rondleiding door een Mexicaanse gids of met een new narrative, een gastspreker die zijn verhaal in relatie brengt met de collectie. Muziekoptredens en Mexicaanse lekkernijen vrolijken het geheel op en maken er een echt volksfeest van." "De Dag van de Doden is geen trieste dag," legt Gerardo Salinas uit, "het is een feest. Het geloof dat je één dag per jaar je dierbare overledene weer bij je hebt, maakt het verlies minder traumatisch. In de Latijns-Amerikaanse cultuur is de dood nooit definitief. Toen een vrouw van vijftientig me tijdens het feest kwam bedanken en vertelde dat het haar deugd had gedaan om zo naar de dood te kijken, voelde ik dat het delen van deze verhalen echt impact heeft."

KRUISBESTUIVING MAS en MAP bewandelden een boeiende weg. Niets was evident in de samenwerking tussen een klein kunstenaarscollectief en een instituut als het MAS. Het waren andere leefwerelden die door de passie voor een gezamenlijk project naar elkaar toegroeiden. Voor MAP was het soms loslaten wanneer een creatief idee botste op het wettelijke kader waaraan het museum onderworpen was. Voor het MAS was het soms wennen, mee opgaan in de chaos van een feest als *Día de los Muertos*. Maar de kruisbestuiving bracht ook nieuwe mensen naar het MAS, verleende MAP een breed forum voor haar installatie en bovenal, raakte menig bezoeker. “Koppigheid was de sleutel tot ons succes,” lacht Gerardo Salinas. “Wij en de mensen van het MAS geloofden heel sterk in het project en zo vind je altijd wel een weg.” Sinds 2017 maakt het *Altaar van Antwerpen* deel uit van de collectie van het MAS. Het feest van *Día de los Muertos* staat in 2020 gepland op zondag 25 oktober in het MAS. Kom langs en breng een liedje mee voor de PLAYLIST, een liedje dat je terugvoert naar een plaats, dat een herinnering oproept aan een persoon of een gebeurtenis, en voeg zo jouw verhaal toe aan de nieuwe laag in het Altaar van Antwerpen.

Tekst & Beeld Tine Van de Vel. In opdracht van Werkplaats immaterieel erfgoed. Heb je interesse in wat er leeft of wil je zelf immaterieel erfgoed registreren? Surf naar www.immaterieelerfgoed.be.

Met dank aan Tammy Wille (www.mas.be) en Gerardo Salinas (www.mestizoartsplatform.be)

MEER LEZEN

- *Día de Los Muertos* is opgenomen op de UNESCO ‘Representatieve lijst van immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid’
- De *Día de Los Muertos*-viering in het MAS (Het Altaar van Antwerpen) is opgenomen in het Vlaamse ‘Register van inspirerende voorbeelden rond het borgen van immaterieel erfgoed’.
- Museumpeil 48 | E. Tsakiridis, ‘(Niet) evident? Immaterieel erfgoed en musea’.
- Museumpeil 49 | Special over immaterieel erfgoed en musea.

ERFGOEDPRAKTIJK

Immaterieel erfgoed is levend erfgoed - tradities, rituelen, technieken, ... Deze vorm van erfgoed bestaat maar wanneer het beoefend wordt, wanneer mensen het in praktijk brengen. De ‘erfgoedpraktijk’ is het beoefenen, of anders gezegd het doen en uitvoeren van erfgoed, en ervoor zorgen dat die praktijk toekomst heeft en geborgd wordt.

BORGEN

Borgen is toekomst geven aan immaterieel erfgoed. Bewust actie ondernemen om te zorgen dat mensen je erfgoed kennen en dat nieuwe generaties goesting krijgen om mee te doen.

IMMATERIEEL-ERFGOEDGEMEENSCHAP EN (ERFGOED)BEOEFENAAR

Geen immaterieel erfgoed zonder mensen die er vandaag om geven en het doorgeven. De immaterieel-erfgoedgemeenschap zijn de mensen die allemaal samen immaterieel erfgoed doorgeven door het zelf te doen of mee te ondersteunen: beoefenaars, deelnemers, toeschouwers, publiek, vrijwilligers, enzovoort. De erfgoedbeoefenaars staan in het hart hiervan: zij zijn het die het erfgoed actief in praktijk brengen.

Speelvloer in het MAS waarop de kinderen hun versie van een doodshoofd kunnen tekenen.
© ANS BRYLS 2017 © MAS

INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE AND MUSEUMS PROJECT (IMP)

Het IMP-project dat Werkplaats immaterieel erfgoed vanuit Vlaanderen samen met partners uit Frankrijk, Zwitserland, Duitsland en Nederland opzette, bracht de voorbije drie jaar museummedewerkers, erfgoedexperten en -beoefenaars, en beleidsmakers samen rond de vraag: hoe kunnen musea een rol spelen in het borgen van levende erfgoedpraktijken en daarin samenwerken met de beoefenaars ervan? Op internationale werksessies rond thema's als participatie, innovatie, stedelijkheid, diversiteit en cultuurbeleid kregen inspirerende praktijken uit de deelnemende landen een forum om de diversiteit aan benaderingen, interacties en praktijken rond immaterieel erfgoed in musea te verkennen, en met nieuwe inzichten de samenwerking tussen de partijen te versterken. Het boek *Museums and Intangible Cultural Heritage. Towards a third place in the heritage sector* bundelt de bevindingen van deze bijzondere zoektocht en formuleert aanbevelingen voor de toekomst. Vanuit het project werd ook een toolkit ontwikkeld voor museummedewerkers die de dialoog met beoefenaars van immaterieel erfgoed willen aangaan. Het boek en de toolkit kan je bestellen via www.ICHandmuseums.eu.

OPNIEUW OPEN
DESIGN OP WIELEN
mudel
16.02 - 05.07

Bezoek de expo's ook virtueel op mudel.be/dow & mudel.be/virtual

MUSEUM VAN DEINZE EN DE LEIESTREEK

JAN 22.03 - 05.07 2020
LEENKNEGT glas sculpturen
"Glaskunst in kosmisch perspectief"

mudel MUSEUM EXPO